

A „Vasárnapi Ujság” hetenként egyszer egy nagy negyedréti iven jelenik meg. — Előfizetési díj július—decemberig azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton a „Politikai Ujdonságokkal” együtt csupán csak 3ft. pp. Az előfizetési díj a „Vasárnapi Ujság” kiadó-hivatalához (egyetem-utczán 4. sz.) bérmentve utasítandó

Az eperjesi kollegium.

Egyike Magyarország lerégibb s legnevezetesebb tanintézeteinek; története épenolly változatos, mint tanulságos. A közszellemnek, áldozatkészségnek nagyszerű emlékjele az hazánkban.

E tanintézet, melynek rajzát lapunk mai számában közöljük, régi idők óta evang. kerületi kollegium név alatt ismeretes. A nevezetes épületről, Eperjes város egyik fődiszéről, gyakran hallani s olvashatni azon állítást, hogy a jezsuiták alapították s azok tulajdona volt. Mennyi igaz e dologban s mennyi a tévedés : érdekes lesz megtudni mindenkinek. Hiteles kutforrásokból merített adatok után adjuk elő mind az épület eredetét, mind azt, hogy a hozzá kötött tulajdonjog kit illet.

Az eperjesi kollegium története az evang. egyház üldözési korszakának teszi egy részét. 1660 körül az eperjesi evangélikusok iskolája már szép virágzásnak indult; derék tanárainak híre anynyira elterjedt, hogy a tantermek nem valának többé elégségesek a tanulók befogadására. E szükség érzete arra bírta az egyház híveit, hogy ne csak az iskola-épület nagyobbitásáról, hanem általánosan a tantervnek is olytán szervezetéről gondolkodjanak, mely Felső-Magyarország evang. ifjainak bő alkalmat nyújtson a felsőbb tudományok hallgatására, hogy onnan mind a politikai, mind az egyházi pályára teljesen elkészülten léphessenek ki.

Ezen, mind a közházára, mind különösen az evang. egyház gyarapodására igen jótékony eszme különösen két férfinak köszönhető keletkezését. Az egyik Bayer János volt, a már akkor fennállott eperjesi gymnasium igazgatótanára, a másik Sartorius János, az eperjesi evang. község lelkésze (archi-diaconusa). Ezen eszmeért lelkesedtek velök egy időben Weber János, Eperjes tudós városbírája, *) és mussai Wittniedy István gazdag földbirtokos. A korszerű eszme mindenütt élénk viszhangra talált s nem sokára számos gyűlésnek és tanácskozásnak képezé tárgyát Felső-Magyarország evang. rendei körében Illy nyilvános közgyűlések tartattak

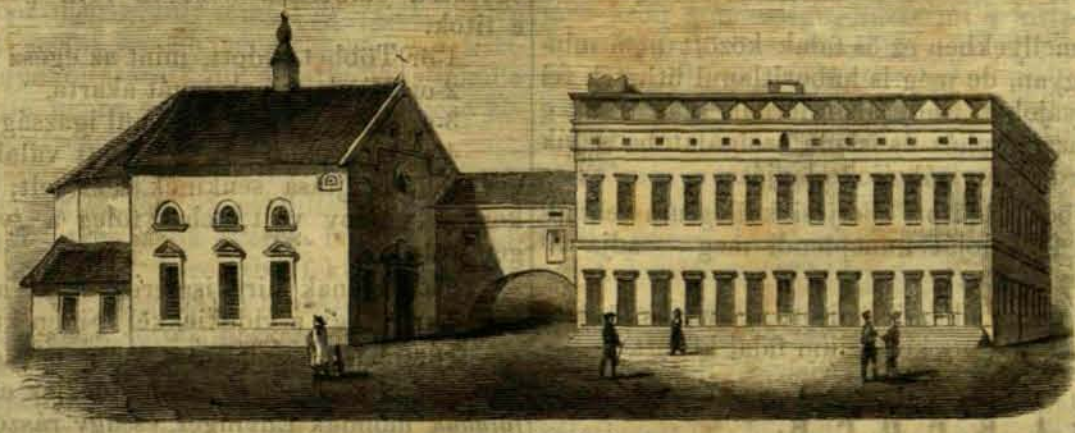
*) Weber Jánosra, ki eredetileg orvos és gyógyszerész vala, s az első vidéki felügyelőre, Semsey Ferenczre, Sáros megye első alispánjára bízták az evang. rendek, az alapító letétele után az építés vezetését s a pénzek kezelését.

aug. 11 és 20-án Eperjesen, nov. 18-án Kassán 1665 évben. Itt határozottatott el az indítványozott nagy kiterjedésű tudományos intézet megalapítása, itt jelöltetett ki legalkalmasb helyül Eperjes városa, innen küldettek ki bizalommal felruházott férfiak nemcsak Magyar- és Erdélyországba, hanem a távol külföldre is, hogy a hitrokonoknál a nemes közcélra adakozásokat gyűjtsenek.

Az áldozatkészség, melylyel a kiküldött férfiakat fogadták, mindenütt olly buzgó vala, hogy már a következő 1666 évben apr. 6-án a lapunk mai számában lerajzolt épület alapköve letéttetett, *) s az 1667. év még le sem telt, s már nem csupán a nagyszerű épület volt készen, hanem a 10 osztályból állott Athenaeumnak új szervezete is életbe léphetett (ezen czim alatt : Collegium Statuum Hungaricorum Superioris Hungariae), 13 tanár megválasztatot; **) Magdeburgból a híres Pomarius Sámuel igazgatónak meghívott, 12 felügyelő kineveztetett (ezek közt 6 vidéki nemes

és 6 polgári férfiú az eperjesi polgárság köréből), az új épület felavatási ünnepélye 1667 oct. 18-án a patronatus fényes gyűlésében megülettetett s nem sokára a nyilvános oktatás is, nagyszámu tanulni vágyó ifjuság jelenlétében megkezdethetett.

E tények eléggé felvilágosíthatnak mindenkit az eperjesi kollegium eredetéről s a hozzá kötött tulajdonjogi igényekről. Röviden meg kell még érintenünk e közzrészvét utján alakult tanintézet további sorsának fő pontjait. — A magyarhoni protestansoknak 1671-ben megkezdett üldözése az eperjesi kollegiumra nézve sem mult el vihar nélkül. Már 1672. július 9-én, a kassai kamara egy rendelete azt parancsolá, hogy a kollegium a jezsuita szerzetnek adassék által. September hónap-

Az eperjesi kollegium.

*) Összesen mintegy 70,000 ft. gyűlt be. Ehhez járultak : Witniely István 6000 ft. Lipóczy Ketzér András 1000, Ketzér Menyhért 1000, Dessewfy Ferencz 1000, gr. Ebdéy Ferencz 508 ft, az eperjesi kereskedők testülete 1000 ft, sok eperjesi polgár 200 ft-jával, az ottani czéhek stb. Magyarország és Erdély egyéb részeiben 30,000 ft. gyűjtetett. Egy Tárkányiféle alapítvány 9000 ft-ról szól. E számok valóban meghatározható bizonyítványai az akkori áldozatkész köz szellemnek. XI Károly svéd király is tetemes összeget küldött.

**) Érdekes lesz az első tanárok neveit és szakikat ismernünk. Ezek valának, 1) Pomarius Sámuel örökös igazgató (rector perpetuus) és theologia tanára, 2) Pongrátz Mihály és 3) Zabán Izsák, philosophia, történelem és jogtan t. 4) Ladiver Illés, logika t. 5) Lázly Ádám, rhetorika t. 6) Michaelis Pál, poetika t. 7) Schnatzinger János, syntaxis t. 8) Szántó András grammatika t. 9) Sárosy Márton és 10) Jankovits János, principia t. 11) Simonides János, 12) Hadik Mihály és 13) Szép János az elemi osztályok tanárai

ban megújult a parancsolat, s 1673. martius 10-kén az evangélikusok amaz iskolaépülete Szegedi Lénárd egri püspök által, kit Wolkra tábornok katonai segélyvel támogatott, elfoglaltatott. A jezsuiták azonban csak 1676-ban költöztek bele s birtokában maradtak 1682. Ez utóbbi évben aug. 18-án tartá Tököly Imre győzelmes bevonulását Eperjes városába, s az elfoglalt tulajdon visszaadását parancsolá meg.

De az 1673-ban száműzött tanárok közül alig hivatott vissza egynehány, alig nyerte vissza a nagy számú ifjuság előbbeni tantermeit néhány évre: Tököly seregeinek néhány érzékeny balesete folytán az üldözés újra kezdődött s gróf Csáky István cs. biztos 1687 jan. 7-én az eperjesi evangélikusoktól ismét elvette templomaikat s iskolájokat. 1705-ben, a Rákóczy Ferencz befolyása mellett Szécsényben létrejött s katolikusok és protestánsok között kötött barátságos egyezkedés következtében, ismét visszanyerték ugyan azokat: azonban Eleonóra özvegy császárné két udv. rendelete folytán (1711. június 25. és december 30-áról — az egyik Wirmond altábornayhoz, a másik gróf Pálffy János sárosmegyei főispánhoz levén intézve) ismét kénytelenek voltak mind a kollegiumot, mind egyik templomukat a jezsuitáknak átengedni, kik is e birtokban maradtak ezentúl mindaddig, míg a jezsuitarend XIV. Kelemen római pápa által 1773. július 21-én eltöröltetett.

Midőn ezen eltörlés következtében Mária Terézia császárnő a jezsuiták összes, vagyont az állam részére elfoglalni parancsolta, akkor az eperjesi kollegium is az állam tulajdonává ment által, s teljes 10 évig üresen s használatlanul állottak falai.

Végre 1783-ban május 24-kén az iskolai- és egyházi épületeket azon sors érte, hogy nyilvános árverés útján a kir. kincstár javára eladatni rendeltettek. Ezen árverés útján nyerte vissza ősi vagyont az eperjesi helybeli és a tiszai egyházkerületbeli patronatus — mert ez lett a nevezett épületek vevője. Voltak, kik ezt is sokáig ellenezték, de II. József császár felvilágosodottabb szellemén megtört végre ellenszegülésök. Egy 1784. jun. 25-kén kelt császári rendelet s a m. helytartótanács u. a. év nov. 15-én kelt intézménye ugyanis megerősíté a vételt s az illető épületek átruházását a legtöbbet ígért protestáns felekre megparancsolá. A vételár, mellynek ²/₃ részét az evang. nemesség vállalta el, a kassai cs. harminczad hivatalnál azonnal lefizettetett s 1784 nov. 25-én mind a templom, mind a kollegium az eperjesi városi tanács által, a kulcsok átadása mellett, az akkori érdemes egyházi és iskolafelügyelőnek Topertzer Zsigmondnak az evangélikusok népes gyűlésében ünnepélyesen át is adatott.

Azóta 72 év folyt el, mellyekben ez ős falak között nem minden viszontagság nélkül ugyan, de még is háborítlanul ütheték fel a szelid Muzsák áldott tanyájakat. Nagy azon férfiak száma, kik e falak közül léptek ki a haza, egyház és iskola szolgálatába s kik itt vetették meg későbbi érdemdus pályájok alapját.

10 év múlva az 1667-ben alapított eperjesi kollegium fennállásának második évszázadi fordulóját ünneplendi meg — adja Isten, a legkedvezőbb viszonyok közt!

Jelenleg az újabb kor igényeihez idomított nyilvános főgymnasium virágozik a sok vihart kiállott kollegium falai között.

R é g i k é p e k .

Irtta VAS GEREBEN.

(Vége.)

Jött a másik, Köntös a hosszú köszöntést természetesen elhagyatván, azt mondja a siránkozó asszonynak:

„Mi bajod, az urad vert meg?”

„Nem bántott az engem egy ujjal is nemzetes bíró uram; hanem most jött meg az uram „hosszu suvarból,” Veszprémen fölül az a jó igyekezetű lovunk, bíró urám is ismerte, megszokadt szegény pára, az rikatott meg engem, hol veszünk mi másikat ebben a drága időben.” Mondja az asszony iszonyu jajgatás között.

„Na, csak ne ordits, lassabban is meghallja az Uristen, — ha nem hazudtál, van-e bizonyosságod?”

„Hogy ne volna, bíró uram, hisz a János hajdu is a mi kocsinon ült, az is megbizonyítja, hogy az igyekezet ölte meg szegény párát, mikor a hegynek fölfelé dolgozott.”

„Akkor hát bizvást hadd el az orditást; most még azt gondolják, hogy én nyakgattalak meg, holnap jer ide, megmondom, hogy meghallgatta-e az Isten, hogy olly nagyon orditottál. Elmehetsz.”

Ezután pedig a sarokból előkereste pálczáját, hóna alá csapta, lement a tisztartóhoz, utközben János hajdut is kikérdezte, és meggyőződven az igazságról, könyörgött a tisztartónak, hogy a tisztség eszközöljön ki kárpotlást a megkárosodottnak.

Másnap már fölment a levél a herczeghez, s a második hétben itt volt a rendelet a teljes kárpotlásra.

Ekkor már a gazdát rendelte be.

„Hallod-e? mennyit ért az a ló?”

„Nem adnám ma sem száznyolczvan bankó forintért, ha élne.”

„Itt van, kétszáz forint, . . . ő kegyelmes herczegsége küldi; hanem ezt ugy adom ám, hogy ennek a rovására ne hidd, hogy máskor valami rosز gebét fogj be, mert nem mindig lesz ám ott János hajdu bizonyágnak, én pedig szinte nem pironkodom érted, mert még azt gondolják, hogy egy kézre vagyok veled, számár, . . . ki még arra sem tudsz vigyázni, hogy mind a két lovad egyszerre inditson; hát mit tudsz, ostoba, ha még a lóhajtást sem érted? jaj, hogy szarvatok nem nő, mint az esztendősbornyunak.”

A másik persze hallgatja a szidást.

Tüstént lemegy a tekintetes tisztartó urhoz, megköszönöd ő herczegségének kegyelmét, valamint a tekintetes tisztségnek jó akaratát, mert anélkül most nyakadba huzhatnád lovadnak bőrét, aztán kettőtökért nem tudom, mit adna a zsidó, én legalább meg nem vennék, minek is? lóhajtónak? Kell is nekem ilyen számár, mint te! Elmehetsz.”

Lássák önök, ez a becsületes embert itt nem akart mást, mint megzaklatni a kárvallottat, egyszersmind tudatni vele, hogy nem kell rászokni a kegyelempénzre, nehogy a herczeggel megunassák a kegyelemkérést, és így aztán az se kapjon, ki valóban megérdemlené.

Nagyon jól tudta ő, hogy népünket nem kell elkényeztetni, született katona ez, még akkor is kemény hangon kell vele beszélni, mikor ajándékot adnak neki, . . . mert hej! Izraelnek Istene jól tudta, hogy a tiz parancsolatot mért adta mennydörgés és vilámlás közt; mi is olyanok vagyunk, hogy ha mást nem érzünk, mindjárt beállunk magunk is parancsolni.

Persze, megfoghatatlannak látszik a hatalom, melly ez egyszerű embernek kezében volt, pedig valóban egyszerű volt e titok.

1-ör Többet tudott, mint az egész helység.

2-or Mindenkiének javát akarta.

3-or Megvesztegethetlenül igazságos volt.

4-er Csak addig beszélgetett valakivel, míg parancsolt valamit; tehát pajtása senkiének sem volt; szavát ritkán hallották, akkor is kemény volt, tehát főleg a gyanus ember nagyon rettegett tőle.

Hatalmának hire ismeretes volt az egész vidéken, annál inkább, minthogy a vidékiekkel is igen kurtán bánt.

1830-ban mezővárossá lön a helység, s ezt a szomszédságban mindenfelé köröztették; de a vidékiek eleinte csufolódásból mindig *falunak* mondák Enyinget, és ugy rászoktak e gunyolódásra, hogy az utcán már azért is megálltak, hogy megkérdézzék:

„Hogy hívják ezt a nagy *falut*?”

Végre megunták a dolgot, Köntös főképen röstelte, hogy a mezővárost *falunak* csufolják, maga is nagyon leste, ha valami gunyolódót szerencsésen megcsiphetne; majd megemlegettetné vele ezt a nagy *falut*.

Csakugyan szemközt jön vele egy ember, kocsija mellett gyalogolván, s épen őt a kisbírók rég ismerték gunyolódásáról:

„Hogy hívják ezt a nagy *falut*?” Kérdi épen Köntös Mihályt, kinek a kisbírók messziről mutatták az embert.

„Nem *falu* ez, atyafi; hanem mezőváros.” Mondja maga a bíró szépen akarván kezdeni a dolgot.

„Hát ebben a *városban* merre van a *falu háza*?” Kérdi újabb gunynyal a másik; hanem Köntös csak egyet intett, két kis bíró közbe fogta, a harmadik pedig a lovakat hajtotta egész a város házáig.

Megijedt az ember, kinek a kis birák megsugták, hogy jóval kötött ki ez egyszer, tudom, ezután elkerüli Enyinget két mérföldnyire.

Köntös lassan ballagott, hogy a másíknak ideje legyen megijedni, aztán mikor a városházhoz értek, kifordította a kalodát, a gunyolódónak lábait beleszipette, s ott ült déltől egész uzsonnáig; hanem a lovainak az alatt gondját viselték.

Mikor aztán megelégette Köntös a dolgot, meglátogatta a gunyolódót, megkérdezvén:

„Hova való kend?”

„Bozsoki vagyok nemzeti biró uram!”

„Ejnye, aztán még most volt kend Enyingen, holott alig van ide negyedóranyira, . . . na, legalább mondhatja kend, hogy itt is volt, és ha valaha erre jó kend többed magával, azt is megmutathatja kend egész bizonyossággal, merre van Enyingen a városház? Eresszék ki, hadd menjen utjára.”

Ennek aztán hirtelen futamodott, és senki nem csufolódott többé, nehogy úgy járjon, mint a bozsoki ember.

Ilyen ember volt az enyingi biró, kinek emlékezetére íram e néhány sort, reményem nem is mulik el köztünk az ő emlékezte.

Az igaz, hogy Enyingen is emlegetik, hol harmincz évnél tovább uralkodott, mert a ki harmincz esztendeig egy folytában parancsolhat, az méltán uralkodónak mondható, kivált mikor a parancsolatnak végén elég annyi nyomtatéknak, mit az öreg szokott diáknak mondani:

„Ez a parancsolat: dixi!”

Helyette két fia gazdálkodott, még pedig annyira, hogy három egész helyet szereztek össze, minél többet jobbágy nem birhatott.

Lovai kitünő szépek voltak, ezekben gyönyörködött az öreg, és ha kedves embere látogatta meg, sorra mutatta a csikókat.

„Ez Eszterházy-familia, ez meg itt Csapody-familia!” szokta mondani, és különösen szerette az utóbbit dicsérgetni; mert Csapody ámbár semmi köze sem volt az enyingi jobbágyokkal, Köntösnek mindig ingyen párosított legjobbjaitól.

Az érdemekben megöszült embernek atyám szerezte meg a legnagyobb örömet, indítványozván, hogy a tisztség eszközöljön ki a hercegnél Köntös Mihály számára egy nád-pálczát, mit aztán egy év múlva meg is kapott, sárga és kézzel vegyes selyembojt lógván le a nád-pálczáról, mit az urodalmi irodában az összes tisztikar jelenlétében nyújtott neki a tisztartó ur.

S ez a keményfejű ember meglágyult mint a gyermek, midőn e tisztesség érte, nem tudott szólni, hanem némán követte a tiszturakat, kik az ünnepély nagyobbítására mind a katolikus mind a reformatus szentegyházban e napra a kitüntetésre vonatkozó beszédek meghallgatása végett elvezették az öreget.

A hosszú beszédek után megint összeszedte magát az öreg, s midőn már elvált a tisztektől, és az esküdtek kíséretében ment haza, mindenütt szaladt utána a sok gyerek, bámulni a nád-pálczát, melly az öregnek hóna alatt keresztbe fektetve levén, a róla lelógó selyembojt a lépésekkel egyenlőn hintázott.

A gyerekek mindinkább közel jöttek hozzá, a kisbirók nem győzték elneszezni őket, csak az öreg nem szólt egy darabig, hadd bámulják, hisz ha nem szégyenlené, maga is kezében forgatná, de már tartóztatja magát, a meddig csak lehet; mert hiában a tekintélyből nem jó elengedni.

Végre a gyerekek úgy neki szemtelenkedtek, hogy már egészen mellette sompolyogtak, és az egyik kezével a botot meg is érintette.

Köntös elfeledkezett magáról, kikapta a pálczát; hanem mikor már ütni akart vele, jut eszébe a drága kincs, és megállítván kezét, a megrezent gyerekeknek azt mondja:

„Köszönd most gazember, hogy ez nád-pálcza, és én még magam sem tudom, mekkorát lehet vele ütni.”

Ez volt az ő pályafutásának vége, fáradt ember levén, a biróságot megköszönte; hanem most meg a fiát választák meg.

1848-ban láttam utoljára, tornáczában üldögélt egy szalmából font nyugágyon, fehér bárányszőrsüvegben, neki ez a meleg jószág volt a kényelmes fejtakarója a legnagyobb melegben is.

Már ekkor rövid látó volt.

Csak a szavamról ismert meg, helylyel kínált meg maga mellett, aztán unokájának kiáltott, hozná ki az ujságokat, s minthogy

maga olvasni nem tudott már, unokájával olvastatott jelenlétében, s én nekem végtelen jól esett, hogy az én cikkeimet olvasta a gyerek.

„Ezzel mulatom magamat! Mondja nekem az öreg, ezt a cselédjeim is hallgatják, ugyan szeretem, hogy kedves öcsém mindjárt úgy írja, hogy ezeknek a jámboroknak nem kell hatszor elmondanom, mint hajdan a Jelenkor, azt néha még magam sem értettem.”

Mit mondjak még hozzá, . . . az idő megmutatta hatalmát fölötté is, és én önelegülten vallom be, hogy népünk között száz még száz Köntös Mihály van, s épen azért népünkért elpirulni a külfölddel összemerközve alig lenne okom.

Nemzetünk miveltsege az Árpádok alatt.

Írta VASS JÓZSEF.

(Vége.)

14. §. Nemzeti miveltésünk akadályai.

Az Árpádok királyságának három százados folyamán át nemzeti miveltésünk vallási alapon épült. Minden tudomány és szellemi tapasztalás az egyház tulajdona volt. Egyházi férfiak voltak alkalmazói azoknak a gyakorlati életre. Ők irányozták e mellett a földmiveltést, megkedveltették s pártolták a kézipar, különféle műveit, s ezen utakon is hathatósan emelték az erkölcsök szelidülését. Voltak azonban ez időszakon keresztül nem csekély akadályok, mellyek nemzeti miveltésünk többoldalu kifejlését, előhaladását tetemesen gátolták. Ezek sorában első helyen említendő maga a *korszellem*. Tárgyalt három első keresztyén századunk a középkorba esik, melly jellemzőleg *hét korának* nevezethetik, minthogy az elmék nem ismervén még a bírászatnak a szellemelésre üdvös befolyását, őszinte hittal forogtak mind a vallás és erkölestan igazságai, mind a történelem adatai körül, s a figyelem egyébre nem igen terjedett: innen történt, hogy a három százados időszakon át az élet és tudomány egymástól elválva voltak, s hogy ez utóbbi csupán csontváza volt a tudománynak. A deák irodalom — mert *nemzeti* nálunk még csak keletkezésben volt, — megszünt a valódi miveltés forrása lenni, és lőn csak emlékezettel felfogott iskolai száraz bölcsesség, melly a megtanultat nem alkalmazá, az észt nem képezé, hanem csupán értelmezéseket és szómagyarásokat tanultatott könyv nélkül. És eként alakult azon iskolai tudomány, melly egész a tizenötödik századig kielégíté a magyar nemzet szellemi szükségét. Ezek mellett nálunk az egyházat életben járó azon kötelessége, miszerint a hittanítványokat eredeti tiszta voltukban, a szakadárak tévtanai ellenében, fenntartsa, oly határozatokra birta, mellyek minden önállást és szabadabb mozgást gátoltak, s így a szellemi kifejlődést szűk határok közé szorították, s a lelket a miveltés bizonyos fokozatához kötven, elzibbasztották: s eredménye lőn, hogy a vallási új tanok keletkezhetségétől félelem miatt a tanvágy elfojtatott, s minden oly irat olvasása eltiltott, melly zsinati helybenhagyást nem nyert; III. Ince pápa pedig egyik levelében (1254.) inti a magyar papságot, hogy a világi törvény tanulásával hagyjon fel; II. Endre király egyik oklevelének (1222.) világos értelménél fogva az egyházi méltóságokra a porok (azon időbeli *jobbágyok*) gyermekei előtt el volt zárva az ut; sőt a nem szabad eredetű gyermek tanulónak is csak ura engedelmével vétethetett fel; ha pedig e nélkül lépett volna tanodába, apja pénz-bírsággal bünhesztetett. A szellem szabad fejlődését gátolta továbbá a döméseknek Budán tartott rendgyűlésében (1244.) hozott ezen határozat: „Minden iromány, mellyet szerzetes tag készített, közrebocsátatása előtt, a tartományi igazgatótól kinevezett biztos férfiak által megvizsgálandó.” Ide járul még a budai zsinatnak (1279.) azon határozata, hogy a szerzetesek főnökeik engedelmével ne iskolázzanak, s a grammatikán, theológián és logikán kívül az iskolákban egyebet tanulni ne merészeljenek, különben az anyaszentegyházból kizáratnak. Továbbá ugyanazon zsinatnak egy általánosb érvényű rendelete, melly csak azon férfiakat bocsátja az egyházi szószékekre, kiket a pápa vagy megyés püspök felhatalmazand, s ezek is csak azt mondják, mi a pápa vagy püspök levelében foglaltatik.

Mindezekon kívül, nemzeti irányban előre haladó miveltésünknek hátrányára szolgált maga a *deák nyelve* is, mint a tudományoknak ez idétt hazánkban közege. Deák nyelven kezdődött, mint másutt úgy nálunk is a középkori nevelés. Ezt a vallás egye-

temisége tekintetéből leginkább a keresztyénség szent ügyeit intéző egyházi főhatalom követelte. Így hazánk, az ó kor nyelvének kedvéért, saját legdrágább védkincsét háttérben hagyni kényszerült, s vele a nemzeti szellemü pallérozottság sem törhetett az előtérbe az egész középkor századain keresztül. Innét kezdetben maga a deák nyelv volt egyedüli tantárgy sok ideig; utóbb társalgás közben sem volt szabad szerzeteseknek s egyéb papi egyéneknek más nyelven beszélniök. Hogy mindez így és nem máskép ment, őseinket nem okozhatjuk, főleg ha megfontoljuk, miszerint ők olly sok oldalú ujitásnak, annyi bel-s külviszállynak közepette nem képe-sülhettek a főhatalom minden intézkedéseinek legott kezdetben a közvélemény nyilatkozata által nemzeti irányt adni; de más részről annyi mégis bizonyos, miszerint idővel kedvezőbb viszonyok közt sok másképen alakult, s a melly arányban a deák nyelv és írás tudása elterjedt, ugy mind inkább alkalmaztatott az a nemzeti nyelv kifejtésére is.

Magyar fajunk műveltsége lassú emelkedésének lényeges okaihoz számíthatjuk még a *sajtó és rongypapiros nem létét* (a rongypapirosnak hazánkban legrégebb nyoma azon oklevél, melly 1274-ben költ,) s ezek, valamint ügyes leíró kezek hiányában a könyvek, kevés léténél fogva, rendkívül magas árát, s azoknak nehéz elterjedését; valamint a nemesi rendnek harczkötelezettsége sem nyújthatott hazánkban neki sem időt, sem ösztönt és kedvet az alapos önképzésre: innét tanultsága csak a vallás elemei, a törvények s hazai történetek némi sovány ismeretéből állott, mellyet többnyire házi papjaitól nyert.

Legfőbb akadályai voltak azonban előhaladásunknak tudomány-és művészetben s így nemzeti műveltség-és csinosodásban a folytonosan zajló *bel-és külháboruk*. Ha történelmünknek tárgyalt időkörünkre vonatkozó lapjait figyelemmel megfutjuk, szakadatlan sora tűnik fel előttünk a csendes működés eskütt ellenségeinek, a véres csatáknak, mellyeknek vészfergetegei közt könyvtáraink, tartalmukra bár kisszerűek s alig némi jelentéssel bírók, dulások és lángok martalékaivá lettek, a tudományok néhány szerzetes lakokban vonták meg magokat I. Istvántól III. Endre királyig. Évkönyveink lapjain az ide irányuló vérsorok ezek: Kupa, a somogyi törzsofó, erdélyi Gyula, Othum és Keán elleni harcok, Szermon bolgár bojár, elfoglalja a lion délnyugoti részeit, Szerémet pedig a byzanti erő. Péter alatt a német befolyás (1000.—1114.) következtén keletkezett háboruk. Meg hasonlítás Endre és Béla hercegek közt. Salamon és a testvérhercegek közti viszályok. A kunok elleni harcok. A byzanti veszélyes beavatkozások (1114.—1205). Endre és Imre közti villongások. A II. Endre alatt dühöngött fejtelenség. Tatárpusztítás. IV. Béla és V. István közt lezajlott egyenetlenkedések. Kun zendülés; a nép általános elszegényedése, *Kun László szekere*. A III. Endre kormányidején keletkezett olasz befolyás, mindannyi gátok, mellyek a nemzet figyelmét más irányba terelvén, a nemzeti műveltség kifejlését tetemesen akadályozák elannyira, hogy illy rohama alatt a nemzet terhes sanyaruságainak bizton elmondhatta volna sirja szélén az utolsó Árpád „Isten csodája, hogy még áll hazánk!” Illy életben tudományra és művészetre nincs és nem lehet idő és figyelem, s az emberek a csendes működés áldásai és az elméleti szellemfoglalkodások iránt érzéketlenek. — Mindezek után egy perezig sem tartózkodunk nyíltan, szemben dicső őseink fekete vérü ellenségeivel, elfogult s aljas ócsárlóivól, a nagy világ színe előtt kijelenteni, miszerint azon nemes nemzet, melly annyi kül-s belviszályok daczára, európai alkalmányos létének három első századában olly sértetlenül tartotta meg nemzetiségét, alkotmányos szabadságát, s annyi simulást tanusított az európai új élethez, hatalmasabb elemeket hordozott keblében, minthogy kételkedni lehetne életerejében, s a valódi művelődésre annyira fogékony hajlandóságában.

15. §. Visszapillantás.

Azon kép, mellyet nemzetünk műveltségének három százados állapotjairól vázoltunk, kétség kívül derültebb színben tünteti fel az Árpádkirályság kormányidejében élt ősmagyart, mint mellyben azt közönségesen látni szokták. Huszonhárom Árpádkirály uralkodása folytán figyelmét nagy részt országos és jog-élete kifejtésére, legnemesebb erőit önállóságának fenntartására, s a pusztító viharok által majdnem végenyészetre jutott államnak újból-felépítésére kényszerülven fordítani: kettős hivatása lón, harcokat viselni s törvényhozást folytatni; mindkettőben a gyakorlati ész és erőnek

olly emlékezeteit hagyta, mellyek azt azon korban a legderekabb népekkel hason rangra méltatják. *Vitézség és honszeretet*, mellyek soha, a légrégebb időben sem csüggedtek, jellemzik ezen hosszú időfolyamon keresztül a magyart. Életfontosságú elhivatásához képest, a művészetek s tudományok irodalmi gyakorlására felette kevés időt fordíthatott; de a nemes, jó és szép iránt vele született hajlam-és fogékonyágánál fogva, soha nem maradt az európai népek műveltségi haladásaitól idegen; sőt iskoláinak nagy száma, a külfölddel sűrű és sokféle érintkezései, a királyok s országnagyok udvarai által aránylag szorosabb részese volt a világműveltségnek, mint némelly későbbi időszakokban. A harczzünetek csendes napjaiban az elpusztult városokat megnépesítette, a vadon vidékeket szépitette, a kézműveket behonosította, megindította a kereskedést, melly szülő anyja a jólétnek, terjedelmes ismeretnek, élesztője a kézmű-iparnak s földművelésnek, mindezek által a közvagyonosodást eszközölte, mi szükséges föltétele a szellemi műveltségnek. E mellet az idegen művesek és kereskedők, kik részint átutaztak, részint letelepültek, az átvonuló keresztes hadakkal, ugy a szentföldre folyton kimenőkkel érintkezés, kereskedők byzanti utazásai, római zarándoklatok, a meghódított Dalmáthoni szorosabb közlekedés, a kül udvarokhoz sűrűbben járó követ-ségek, az olasz, valamint a párizsi egyetemek látogatásai: mindannyi gerjesztő okai és forrásai voltak a nemzet polgári csinosodásának. A keresztyén isteni szolgálat minden érzékekre ható módjai: a felséges egyházak, festmények és szobrok, a díszes készülétek, zene és ének, hathatósbbá tevék az érzéki emberre nézve az új tanítást is, s az Isten anyjának tisztelete, melly legott István óta különösen sajátja volt a magyar egyháznak, a nőnem iránti viszonyt — mi már a fejedelmi korban tiszteletgerjesztő volt az ősmagyar-nál, — szellemibbé s nemesbbé tette: mindannyi sikeres eszköze az erkölcsök szelidülésének, az érzékiségből kibontakozásuknak. Ezekhez járult még az udvar csinosodása, melly a külföldi vendégek és hitvesek által növekedett, míg a Byzanczban nevelt és francia hitvest tartott III. Béla alatt a kelet és nyugot kényelmeit, fényüzését, és külső formáit egyesítette, s a nemzetet új szükségekre tanította.

Ennyi és illy jelenségek után méltán remélheté a magyar, hogy nincs messze a kor, mellyben a műveltség jelentés fokán nagy és tekintélyes leend e haza, minő volt később nagy Lajos és Hunyady Mátyás kormányja alatt: demás volt irva róla a sors könyvében. Jött a tatárjárás, kunvilág, felzajlottak a belháboruk, s III. Endre király halálával a XIII. század napja halavány fényben áldozott és Magyarország elpusztult virányain.

Ez képe árpádkori műveltségünknek, melly ha a dicsőség arany-szálaiból nincs is ragyogólag összeállítva, de hű, nemes és ollyan, melly a nagy világ méltánylatára bizton számíthat; a romlatlan utókor pedig örömmel merithet belőle hűséget, szent lelkesedést; mert szépen s a valót hiven rajzolva énekli halhatatlan *Garaynk*:

Csak törpe nép felejteth és nagyságot,
Csak elfajult kor hős elődöket;
A lelkes eljár ősei sirlakához,
S gyujt régi fénynél új szövétneket.
S ha a jelennek halványul sugára:
A régi fény ragyogjon fel honára!

Mohács.

Megindult a király kised seregével,
Melly az ut porát is csak alig veré fel,
S miként a hógomoly, melly hegyről leomol,
Csak lassankint nőtt a sereg, míg elére
Mohács sík terére.

A kised magyar had, elszánt a halálra,
A jövő nap keltét olly nehezen várja!
Álmodik-e róla, hogy egy rövid óra,
Viharos csatának vérférgetegében,
Elsöpri végképen!?

Véres arcczal végre felpirul a nagy nap,
Mellyen annyi főpap- s annyi nemes nagyinak
Fátyolt von szemére a halál bús éje,
Hogy ne lássa árva hona pusztulását
S a török rablánczát.

Huszonöt ezer hős áll a csatatéren,
Tízszerte több ellen szemközt, csatakeszen.
„Várjunk, míg Zápolya erdélyi tábora
S Frangepán horvát bán megérkezik hozzánk:
Tán szerencsét hoz ránk.”

De felzug a tábor: „Csatába, csatába!
Meghalunk vagy győzünk... várjon, a ki gyáva!”
S a király fejére felteszi cseléde
A harci sisakot s kezébe szablyát ad...
A király elsápad...

Harsognak a kürtök, nyeritnek a mének,
Lobognak a zászlók: „Előre, vitézek!”
S néhány ezer magyar, mint vészés zivatar,
Rohan a töröknek előcsapatára...
S im, szalad a gyáva!

Hah, de mi ez!... talán menykövek zápora
Özönlött az égből a magyar táborra!...
Megrázkódik a lég... elsötétül az ég...
Háromszáz ágyunak pokoli dörgése
Száll a messzeségbe.

Hirtelen halálcsend lép a zaj helyébe!
Oszlik a füst- és a vérzivatar képe
Bontakozik lassan iszonyu alakban:
Huszonkét ezer hős ott fekszik a téren
Kiömlött vérében.

Hajh, mily iszonyu kép!... itt egy véres ala:
Térdre áll, s ajkai imára nyilának,
Feltekint az égre s aztán... vége, vége!
Ott a másik átkot szór a vad törökre
S elnémul örökre.

A MOHÁCSI CSATA.

Győztesen tér vissza az üldöző csapat,
De a percznyi szünet legottan megszakad:
„Fiaim, előre a török erőre!”
S újra összecsapnak, mint sivitó ölyvek,
S szurva, vágva ölnek.

Fut a török újra füрге paripáján,
Mellynek a futástól hab szakadoz száján.
„Ime, fut a gyáva; fiaim, utána!”
Kiált a király most, és lángoló arcczal
Üldözésre nyargal.

Követi a királyt az egész magyar had,
Nyugodtan helyén már senkisémm maradhat.
A sok patkó csattog, reng a föld alattok,
Ugy rohannak most a kontyos ellenségre
A Jézus nevébe!

Itt egy uratlan mén száguld szerteszélylyel,
Keresi gazdáját siró nyerítéssel;
Ott szaglász a másik, fejét a hullákgig
Szomorun lehajtva — ráakadt urára...
De nem lehel már a!

Hát Lajos, az ifju magyar király, hol van?
Nem látni a síkon sem élve, sem holtan.
Menekült a harczból, s azután lovastól,
Sebes futás közben, hajh! belefúladt a
Kis Csele patakba...

Kis Csele pataknak iszapos vizébe...
Ott borult az álom a király szemére,
S többé fel sem ébredt árva nemzetének...
De hagyjuk a multat! szomorú emlék ez...
Szemem könyvet érez.

Turul.

A trieszti vaspályaudvar.

Heves vitát folytatott egykor a sajtó és pedig nemcsak az osztrák birodalomban, hanem egész Dél-Németországban is a felett, hogy Fiume és Trieszt tengeri kikötői közül melyiknek adassék elsőség, avagy egyenlő előnyben részesül-e mind a kettő?

Magyarország és az akkor hozzá kapcsolva volt részek Fiume mellett viták, az osztrák német tartományok, valamint Dél-Németország is Triesztért emelték fel szózatukat. És bár Fiume mint kikötőhely, minden tekintetben alkalmasabb, az államkormány mindazáltal birodalmi érdekek tekintetéből Triesztnak adott elsőséget. Megkezdett tehát azon nagyszerű vasutvonal építése, mely Bécsset Trieszttel vagyis a Dunát a tengerrel hozza összeköttetésbe, és így a tengeri vagyis világkereskedésnek egyenes utat nyit a birodalom kebelébe. Ez ama főutvonal, mely által a birodalom minden része a tengerrel jön közvetlen vagy közvetett összeköttetésbe, ezzel fog egyesülni a buda-kánisa-marburgi vasutvonal, mi által Buda-Pest is közelebb hozatik a kikötőhöz. Buda-Pest s általa Magyarország és ennek egykori részei eddig a természet-

től nekik kimutatott Fiumével kereskedtek, mely élénk forgalmat a trieszti vasutösszeköttetés mindenestre zibbasztani fogja.

A bécs-trieszti vasut a milly nagyfontossága a birodalomra nézve, ép oly nagyszerű áldozatokat és erősítést is kívánt. Két nagy, több ezer lábnyi magas hegység állt útjában a kivitelnék. Egyik a stajer *Sömmering*, másik a Krainnal határos *Kars* hegység. Alagutakkal lehetlen volt e roppant tömegeket átfurdalni; fölvezették tehát a sineket a magas hegyek tetejére s azokon át járnak most a mozdonyok a felhők között, szédítő magasságban. A sömmeringi átmenet elkészült még 1854-ben, s a vasut Laibach, Grätz és Bécs közt át is adatott a forgalomnak. Ellenben a karsi átmenet csak ez évi július vége felé lett kész, úgy hogy a vasut trieszt-laibachi vonalát ugyan e hó 27-én nyitották meg *Császár Ó Felsége* jelenlétében, nagyszerű ünnepélylyel. — A trieszti vaspályaudvar a birodalom legnagyobb forgalmának vég- és kiinduló pontja, de rendeltetéséhez képest legnagyobb szerű is ám a birodalomban létező minden vaspályaudvarok közt. Még nincs egészen bevégezve; képünk azonban a terv nyomán mint befejezett tündeti fel környékével egyetemben, és pedig oly hiven, hogy feleslegessé tesz minden további ecsetelést. — J. L.

T Á R H Á Z.

Kakas Márton a színházban.

LII. Levél. „*Manfredi, Faenza hercege.*“ Szomoru történet olaszból. Egressy javára.

Tisztelt szerkesztő ur. Nem tudom mekkora falu az a Faenza Olaszországban? hanem hogy Köntös Mihály uram külön herceg volt Enyingen, mint Manfredi Galeotto Faenzában, annyit Vas Gereben után merek állítani. Van ennek a jámbor hercegnek egy nagy keresztje, tudniillik nem érdemrendje, hanem felesége, Bentivoglio Matildo, a ki minden perczen arra les, hogy a férje nem kacsingat-e valami idegen fehérszemélyre. A jámbor Mám Ferdi pedig szeretne biz ott legyeskedni a fiatal fehér cselédnek körül, ha merne, de hát azért semmi rosszat sem gondol. Különösen a mi tudunkra egy csinos Eliza nevű hajadon személylyel tart összejövetelt, de a hol csak discourálnak, semmi rosszat nem cselekesznek; elmondván Elizó Mám Ferkónak, hogy ő millyen ártatlanul szereti őt, elevenen emlékeztetve az adomára: „Katoná uram, félek ám én kendtől.“ Elizo mindig menni akar a háztól, de azért mindig ott marad, míg egyszer azután Benevolio Matildo rajta kapja, mikor legjobban emlegeti az ártatlanságát s bizony megtépi őt is, meg a herceget is, ha szerencsére a herceg nem erősebb vala s le nem fogja az ifjasszony két kezét, a közönség nagy vidámságára. Szaporítja ezt a bajt a hercegnek két udvari cselédje Ubaldo és Zambrino (rangjaik nem levén kitéve, egymással viselt beszédeikből azt itélem, hogy az egyik hajdu, a másik házmester). Ezek szüntelen veszekesznek egymással s minthogy Zambrino haragszik Ubaldóra, ezt meg a gazda pártolja; ez a nyomorult csirkefogó felhecczeli a herceget ellen a gazdasszonyt, felfedezve annak titkait előtte. Nagy baj a szegény hercegre nézve, hogy nincs több egy szobájánál, abban lakik feleségestül, inasostul; ennél fogva minden szavát kihallgatja minden ember, s mindjárt — mindjárt rajta kapják. Már az igaz, hogy illyen házmestert, mint ez a Zambrinko, én csak nem tartottam volna. Meg is mondja neki egyszer az ura előtt az igazat a derék Ubaldo, a mikor oly bőkezűen bánik a „gazember, akasztófárával“ czimekkal, hogy még Rigónak is jut belőle (ez egy másik inas, a ki csak azért jött be, hogy megmutassa, miként úgy is lehet viselni a mentét, hogy az ember a könyökén dugja ki a kezét). A herceg csak csitítja őket egy darabig, fenyegeti, hogy megharagszik, ha el nem hallgatnak, kergeti őket, de azok nem mennek: no, ha ti nem mentek, hát elmegyek én, s ott hagyja őket. Most aztán Ubaldonak kerül felül. Pan Zambrinko megszeppen: „gyerünk innen Rigó, mert itt baj lesz!“ azok is elszaladnak. Matild asszonyt szépen megköveti Manfredi ur, a rajta elkövetett gorombaságért, az ifjasszony csak kéri magát s rá sem ügyel, Manfredi is megharagszik s ott akarja hagyni, ekkor természetesen Matild fut utána s ő kérleli meg, végre tehát kibékülnek, hanem Elizának marsch a háztul. Jó lesz biz az; mondja Manfredi is. Matild asszony oda fordul hozzá: Férjem uram a kend neve hallgass? Tyutyimutyi herceg behúzza a fülét és hallgat. Elizának tehát rögtön pusztulni kell a háztól; este későn. Minthogy azonban nagy zápor eső kezd esni, Manfredi ur nem állhatja meg, hogy legalább az omnibuszig el ne kíséje paraplával; ezt besúgja a gaz házmester az asszonynak, az dühös turijában kap egy stickelő ollót s mikor épen jön Mám Ferdi, belebökli azt kegyetlenül, Faenza hercege meg nem szégyel meghalni bele. Ekkor Zambrino is odaugrik, hogy ő is megöli, de a herceget azon halottan ellene fordul, elveszi tőle a kardot s ő öli meg Zambrincót, erre berohan Ubaldo, az még egyszer megöli Zambrint, miután Rigót már odakinn megölte. Végére még fejt is veszik Zabrinónak odakinn, s valószínűleg nyársba is huzzák. E hármass gyilkosság elől magam is odább álltam, attul tartva, hogy még tanunak hinak benne, ha törvény elé kerül a dolog.

Nagyon szeretem, hogy a feleségem nem látta azt a darabot, mert ha illyen apróságokért megoldósik az asszonyok a férjeiket, akkor egyikünk élete sincsen biztonságban.

Kakas Márton.

Irodalom és művészet.

+ *Imét egy új lap.* Szelestey László *Szépirodalmi közlöny* című lapra hirdet előfizetést. Terviratából közöljük a következő sorokat: „Honnét a szembeszökő aránytalanság a közönség részvéte és a szépirodalmi napisajtó fejlődése között? Onnét mert az írók díjazása egyáltalában nem áll arányban

a közönség részvétevel. E bajtól akarom megóvni az irodalmat. Elvül állapítottam meg, hogy a közönség előfizetési pénze, kizárólag irodalmi czélokra fog fordíthatni. Kétezer előfizető képessé tesz 1½ ivnyi tartalommal hetenkint kétszer megjelenő lapomban évenként száz iv olyan dolgozatokat adni, melylyek ivét egyre-másra 70 pftal díjazom. *Lapom mellékleteit pedig önálló könyvek* (tehát, és igen helyesen, nem képek) fogják tenni: regények, beszélyek, költemények, világesemények, népszerű gazdasági művek stb. Meginduland e szépirodalmi lap jövő octoberhó 1-től, megjelenik hetenkint kétszer, vasárnap és szerdán nagy nyolczadrét alakban 1½ iv tartalommal. Főadata: nemesbitni a műizlést, fejleszteni a költői szép és jó írási fogékonyságot stb. Előfizetési díj évnegyedre 3 pft.; félévre 5 pft.; egész évre 10 pft.“

+ Megjelent: *A huszár és kedvese*, történeti regény, írta *Remellay Gusztáv*.

+ Arany János *Toldi*-ját legközelebb lefordíták szerbnyelvre s az egy szerb lapban fog először ez alakban megjelenni. Hozzáértők a fordítást sikerültnek mondják.

Egyházi és iskolai hírek.

+ *A máriaczei bucsujarat.* Pozsonból sept. 3-án történt ünnepélyes kivonulás (leírását lásd P. U. 36. sz.) alkalmával a körmenetet kísérő lelkészek száma 200-ra megy; a hercegprimás előtt lépdelő 12 süveges főpap sorában volt *Roskoványi* váci püspök ő mlga is. A szerzetes rendek, valamint a pesti egyetem szintén számos tag által voltak képviselve. A főrendűek közül gr. Apponyi György s gr. Zichy Bódog volt jelen, ugyszintén a polgári rendből számos honoratior csatlakozott a menethez.

A részt nem vehető, de az elindulásra megjelent tömeg azonban oly nagy volt, hogy a körmenet eleje már Ausztriában lehetett, midőn annak vége még alig hagyá el a templomot. Engerához érkezvén, ő eminentiája, s a többi főpapok és lelkészek templomi öltözékeiket letéve kísérek az ájtatoskodókat. Farkasvölgyén, mint Hainburgban is a helyhatóság s hivatalok diszöltönyökben fogadták ő eminentiáját, s fejebe öltözött lánykák tisztelgének. Schwechat, Fischament, és Lantzensdorf, mint a bucsujárok számára kijelölt éji szállásokon úgy a hatóság, mint a nép mindent elkövettek, mit tőlök a zarándokok iránti szivesség, és testvériség megkívánhatott. — Lantzensdorfban a győri zarándokok csatlakoztak. E zárda templomában van egy kápolna, melyet *Eszterházy* Pál nádor, és nője *Tokoly* Éva építtettek; e kápolnában tartá ő eminentiája e hó 4-én reggeli ájtatosságát. E napon a körmenet Szent-Keresztig érkezett, hol a hercegprimás a cisztercita atyák zárdájában szállott meg, s vele a bucsujarat minden lelkésze beszállásoltatott. A hívek szabad ég alatt, vagy sátrak, s épületek alatt tanyáztak; a vendégszerető atyák köztök zsupszalmát is osztottak ki, minek ez uttal bucsúsaink közt nagy értéke volt.

Másnap a menethez csatlakozott a hafnerbergi rész is. A menet az ut közben minden oldalról csatlakozók által folytonosan növekedett. Déli pihenés és ebéd Kaumbergben s Liliomföldön volt; Sz.-Vidán éji szállás, hol ő eminentiája a gothweiti apát, a nép előljárói s fehérbe öltözött lánykák által ünnepélyesen fogadtatott; rövid pihenés után ő eminentiája templomlátogatást tön, s az ott egybegyült ájtatoskodókat főpapi áldásában részesíté. Más nap sept. 6-án korán reggel kezdődött az ájtatosság, mely alkalommal a nagyszámu bucsusokhoz főt. *Grynaeus* Alajos, pesti egyetemi tanár, tartott épületes peszédet, váci püspök ő mlga pedig az isteni tiszteletet végzé, mi után történt az ünnepélyes kiindulás Liliomföldből, s a menet szent énekek zengése mellett délre Türcniczére, este pedig Sz. Anna- és Józsefhegyre érkezett, hol éji szállást tartva megállapodott. Sept. 7-én reggel a borongós és esős idő miatt a bucsusók várakoztak, és csak később, midőn az idő kevéssé kitisztult, történt az ünnepélyes bevonulás Mária-Czelbe a bibornok-primás ő eminentiája vezetése alatt. Nagyszerű és lélekemelő látvány volt a 20 ezernél többre menő bucsusoknak ezen bevonulása, mit nem kissé nevelt a különféle csoportok által harsogtatott ének s harangzugás. Nagy *Lajos* magyar király zászlóját *Török* János, ismert publicistánk és a „Hazánk“ szerkesztője lengezteté; az országos zászlót felváltva két lelkész vitte. A czei kincstári oltáról levéttetett a n. *Lajos király*-féle szentkép s a magyar bucsusok elé vitetett, mintegy üdvözölve ezeket, ájtatos utjok czéljánál. E szent kép után lépdeltek

a különféle ajándékok vivői. A csodálatos kép templomába érkezett menet magyar egyházi beszéddel fogadtatott, melynek végeztével a hívek a gyónószékek körül csoportosulának, leteendő ott a lélek terheit. A magyar körmenet beérkezéssel M.-Czel egész magyar várossá lőn átváltozva; mindenütt magyar szó, magyar ének, magyar ruha, magyar zászló vala látható még a tornyokon is. — A magyarokon kívül sokan jöttek még Ausztria- és Horvátországból. Az idő kiderült. A zarándokok békén viselték az ut fáradalmait. A templom, mely kincsek-s főleg magyar emlékekben olly gazdag, folyvást tömve volt zarándokkal.

(M. P.)

Közintézetek, egyletek.

△ A szekszárdi borkereskedő-társulat — melynek példájára Hegyalján, Gyöngyös és Eger vidékén, a ménes-magyarati hegy körül, Nagy-Váradon és Ermelléken is társulatok vannak alakulóban — mult aug. 31-én tartá első rendes közgyűlését. Kitűnt ekkor, hogy a társulat tiszta vagyoni állapota 56,730 pft. 24 krt tesz. A kibocsátott 500 részvényből még csak 60 nincs aláírva. Junius hó végéig, tehát csak mintegy három hó alatt, 3363 akó 25 pint bort 16,851 pft. 20 kr. értékben adott el a társulat, mely mennyiségből 1276 akó külföldre ment. Vannak összeköttetései már a társulatnak Észak- és Dél-Németországban egész Dániáig, Oroszországban, Dunafejedelemségekben és Olaszországban; tett pedig már ezen kívül is szállításokat Angolországba, Amerikába névszerint Missouriiba is, most pedig Afrikában Tripolissal létesítendő összeköttetésen dolgozik. Az eddig eladott borok csak próbavételeknek tekintendők; nagyobb megrendelések csak őszre tétettek és olly nagy mértékben folynak be, miszerint a társulat indítatva érzi magát a még aláíratlan részvényeket a remélhető nyereséghez szabott magasabb áron adni el, azontul pedig az alaptőkét is új részvények kibocsátása által nagyobbítani. Jövő tavaszra már nemcsak Erdélyben, de az üvegenkinti eladást is megkezdendi, mely célra már az üvegek megrendelvék s a hamisítás ellen biztosító czimkupagok is elkészültek.

△ Az aradi polgárság tűzoltó egyletet alakít; a választmányi tagok már ki is vannak nevezve.

+ Az erdélyi jég- és tűzkármentő társulatnál folyó évi aug. utolsó napjái a biztosítás 241,787 ftal haladja meg a tavalyit. E haladásnak is örvendünk, ámbar nagyobb mértékben szeretnénk azt valósitva látni.

△ Dicsőretek kell felemlitenünk, hogy a Csik-Somlyón (Erdélyben) felállítandó 8 oszt. gymnasium, tanítóképződe és teljes főelemi tanodára, az erdélyi kath. püspök ajánlatán fölül, eddig már 53,549 ft. gyűlt egybe.

M i u j s á g ?

+ József nádor emléke. A „Bud. Hirlap“-ban olvassuk: „Mint biztos kútforrásból értesülünk, minden előintézkedés meg van téve, mely boldog emlékezetű József Főherceg ő császári királyi Fensége emlékének mielőbbi fölállítására a József téren kilátást nyújthat. Ismeretes müncheni szobrász Halbig ur e szobor számára a mintát már elkészíté s most csak az emlék magasságának végleges megállapítása van kérdésben, hogy az a tér nagyságával s a fennálló épületek magasságával kellő öszhangzatba hozassék. A mintát illetőleg, a dicsőültet a Szent-István rend díszmezében fennálló helyzetben tünteti elénk, jobb kezében a kalpagot tartva. A talap mauthauseni csiszolt granitból, a szobor maga pedig bronzból fog készülni és úgy hisszük, az a lehető leg-rövidebb idő alatt létesíttetni is fog.“

+ Kiszalud Sándor emlékszóra B.-Füreden. Folyó hó 6-kán estve Zalamegye azon hazafias lelkű s érzelmű fiainak s leányainak küldöttsége érkezett Füredre, kiknek lelkében megfogamzott azon nemes eszme, hogy hazánk kitünő költői egyikének — a Zalamegyében élt, itt porló — Kiszalud Sándornak emléket kellene állítani Zala legkitünőbb helyei egyikén, a b.-füreti fürdőhelyen. Kezdetben a sümeghi temetőben, az elhunyt nagy költő porrai felett akarták az emléket fölállítani, de mert itt Ranolder János veszprémi püspök ő mlga állit emléket, fölkérték Zala országos nevű emberét Deák Ferenczet, készítsen olly emléktérmet — mely a nagy költőhöz illő legyen, s egyuttal elhatározták, hogy ez emléket B.-Füreden a fürdőhelyen fogják fölállítani. A választmány Oszterhuber József ur elnöklete alatt épen azért jött a fürdőhelyre, hogy az emlék fölállítására alkalmas helyet válasszon ki. A kiválasztás megtörtént, s az ujonnan átalakítandó kertek legkitünőbb pontjára esett, hol az emlék jövő év nyarán (alkalmasint juniusban) föl is fog állíttatni. Az egész emlék 3 öl magas — különösen Kiszalud szobra élet-nagyságú leend. A szobrot bronzból, a talapzatot gránitból fogják készíteni s a kerteket úgy fogják átalakítani, hogy az emlék minden oldalról látható legyen.

(P. N.)

△ A mint Egressi Gábor közelebb Eger városán átutazott, tiszteletére lakomát rendeztek, melyen egy állandó egri színház tervét is megpendíték; csak pengessék is minél hangosabban és határozották el minél előbb.

+ Budán a Tabán városrészben, hir szerint a sütőmester legényei egy érdemes öreg kandurt bekentek kátránnyal, azután meggyújtván eleresztették. A macska fel a padlásra onnét meg leszaladt, de hogy azután hová lett, mi történt vele, senkinek sem volt érkezése a jelen voltak közül figyelemmel kísérni; mert midőn az égő macska a padlásra szaladt, ott valami gyulékony anyagot lángba hozott, mire kigyúlt a ház és leégett a teteje, jó szerencse, hogy a szomszéd házak épen maradhattak. Történt pedig ez a szomorú vigjáték folyó hó 13-án. Ebből az az üdvösséges tanúság, hogy a macskát nem kell bekenni kátránnyal, és azt meggyújtani rajta; mert felfuthat a padlásra, s ránk gyújtja a házat, hogy a mi szőrünk-bőrünk is utána pörkölődik.

+ A lipcei *Illustrierte Zeitung* is fagyatkozik előfizetők dolgában, leg-

alább egy pesti könyvkereskedésbe jelen évnegyeddél 30-al kevesebb jár. — És ez nagyon természetes; mert a lipcei nagy lap is már annyira elképesedett, mint az egyszeri magyar lap, mely előfizetési hirdetésében a lap szellemi tartalmáról egy kukkal sem emlékezik és csak azt sorolja elő, hogy mekkora lesz jutalomképe, új előfizetői ráadásul ezt meg azt a képet, kik 3 ftozt fizetnek ennyi, kik pedig 4 ftozt fizetnek azok meg annyi képet fognak kapni és mindig csak képes, szöveget vagy egyéb tartalmat nem is, arról szó se levén az egész hirdetésben. Persze, hogy az a csupa kép már magában is teljes képtelenség és a közönség elvégre is csak nem a képekért fizet elő tulajdonkép.

+ Franciaországban egy kocsmáros czégér helyet e talányt iratta ajtója fölébe: 0. 20. 100. 0. Ennek francia megfejtése így hangzik: *Au vin sans eau*, mi magyarul annyit jelent: *A meg nem vizezett borhoz*. Az illy felírás csakugyan nagy talány, mert nagy fejtörés után lehetne csak azon gondolatra jönni, hogy egy kocsmában meg nem vizezett bor is volna található.

+ Törökország miveltebb lakosai lassankint megszokják a szükséges árucikkeket nem az angoloktól és francziáktól, hanem tőlünk vásárolni, olcsóbban is jutván azokhoz illy közeleten. Bárcsak bort is innának azok a jó törökök, hogy adhatnánk majd el nekik azt a sok bort, mivel a jövő szüret fenyegeti a kevés hordóval bíró borgazdákat s hadd lenne legalább majd egy kis pénzünk.

+ A *Falusi Gazdában* egy zemplénmegyei gazda az üszög ellen következő, saját tapasztalata által jónak talált eljárást ajánl: a vetni való mag a mennyire lehet lábon érék, s vetés előtt jól kirostálva csak a legtökélyesebb buzaszemek vetendők el, miután azok előtte való nap nagy tekenőbe töltögetve, vékánként oltott mézszel feleeresztett vízben megkevertettek s szákbá öntettek. A nevezett gazda ujontrágyázott földbe búzát soha sem vet.

+ Fájdalom, még mai nap is léteznek olly emberek, kik hiszik, hogy a közönség figyelmét s tetszését megnyerhetik polemia által; azért majd egyik, majd másik collegájuknak akasztanak perpatvart nyakába. Mi más véleményben vagyunk; azért azt mondjuk, hogy ha mi mindannyiszor valahányszor valami jót közlünk, magunkat feldicsérnénk, másokat pedig lehorodánk, mi lenne abból? — annyi bizonyos, hogy neveltségessé tennék a közönség előtt önmagunkat. Így járnak akkor is, ha minden ellenünk intézett törpe henezegésre elengednék magunkat ragadtatni. Mi is tulajdonitunk, de csak kellő fontosságot a képeknek; azért faluzó képárusú soha sem fogunk lealacsonyodni. Ha valaki életében egyetlenszer jót cselekszik, ez kötelessége, ne hányja fel senki másnak. Csak mindenki maga fizesse ki adósságait, rója le tartozásait; a szomszéd dolgait hagyja a szomszédnak, majd megfélel az is önmagáért.

△ „A szolnok-megyei lovar és gazdasági egylet“ czim alatt alakult Szolnok megyében egylet, mely e hó 8-án Török-Szent-Miklóson tartá első közgyűlését, hol is mintegy 100 részvényessel megalakult. Elnöke Szapáry Gyula gróf; választmányi tagok: Farkas Károly, Recsky András, Magyar Ferenec, Borbély Miklós, Jurenák Sándor és Kopély Károly. Az alakuló egylet czélja vidékén előmozdítani a lótenyésztést, de működését a gazdaságra is kiterjeszti. A lovat verseny által és agarászaton akarja kipróbálni; a gazdasági haladást díjazások s kiállítások által eszközölni.

Az egylet működése f. évi oct. 4-én Török-Szent-Miklóson tartandó lóverseny- és gazdasági kiállítással veszi kezdetét, mely alkalomra a következő díjak tűzettek ki: 1. Egyletidíj, félvér lovak számára 50 darab arany. 2. Szolnokmegyei asszonyosságok tiszteletdíja ugrató versenyre. 3. Mezei gazdák versenyére 17 db arany. 4. Pony verseny 10 db arany. 5. Ügető verseny két lovas kocsival 10 db arany. 6. Három agár billikomra 30 arany. 7. Szarvasmarha díjazásra 20 arany. 8. Erőmérés két ökörrel 10 arany. 9. Sertések-, juhok-, aprómarha-, termények- és gazdasági gépekre ezüst és bronz érmek. Az egylet alapszabályai a m. miniszteriumnál vannak most végmegegerősítés végett.

Nevezetes régiségek!

E napokban nagy tiszteletű Bogyó Ferencz, ref. lelkész urtól egy nagybecsű régiség küldetett be hozzánk; Csokonai Vitéz Mihály emlékkönyve ez Lillához. Czime: „A Szépség ereje a bajnoki szíven.“ Egy 12 rétből, testszin selyembe kötött aranyfűzős könyvecské.

A czimlap előtt van egy lap, mint szokott lenni a könyveknél; rajta ez áll: „Elfelejtetheten Angyalom! Vedd ezt a kis könyvet, azzal a Szívvel a millyennel ajánlom s emlékezz meg Irójáról a ki miattad siet a halálhoz, a kit Te hidegbben fogadsz mintsem érdemlené. Éljen vigan! — Csokonay.“

A czimlap tiszta oldalán kétszer írva V. J. = Vajda Juliána, e négy betű úgy látszik nem az ő írása. A munka van nyomva Debreczenben 1800.

Ez hát emlék Lillának. Hitelessége bizonyítékai 1-6 az ajánló irat beltartalma, teljes öszhangzásban Cs.-nak L.-vali viszonyához. 2-ór L. . . Almáson lakván most is élő koma-asszonyának tiszt. Gy. . . Zs. . . ának ajándékozta, ennek kezéről jött a tisztelt beküldőére.

Ki egyuttal Csokonainak egy Lillájához irt levelét is mellékelte becses küldeményéhez, mely így hangzik:

Komárom, martius 12. 1798. „Lilim! Én tégedet még most is halálból szeretlek: még is Lilim! ah szeretted Lilim! ez a levelem utolsó — hozzád ez életbe. Most zárom be végképen azt az édes barátságot, melyet veled szinte kilencz hónapig kóstoltam, s azt az örömet melyért irigyeim lehettek az angyalok. Most látod még egyszer, többé nem, annak a hiv köznek vonásait, mely a tieddel kérkedett, mely a te kezűnek bírásával kecségtette magát.

Ah, édes de mulandó remény! mulandóbb a hajnalnál, vagy a hajnali harmat csepnel, melyet az első napsugár száraszt ki a fakadó róza bimbóknak öléből. Mely bizonytalanok az embernek minden történeti! miként nem tudja a halandó szív, hogy az ő legkedvesebb öröme lépés a keserűsége! hányszor szerencsétlen a legtisztább szeretet! — Lili

többé nem az enyém. Lillának vége van, vége minden én reményeségemnek, az én szívem, az én lelkem, az én életem, ismét a holdig a holdig-való magányosságra, az emésztő bura és a titkos nyögésre van kárhoztatva. *En élek s Lilla én reám nézve megholt.* — igen is, megholt — örökre megholt ő én reám nézve.

Nem Lilla vagy te többé, oh életemnek anyaga! nem az a Lilla a kiből én boldogságomat reményeltem. Mégis még egyszer kedves én előttem ezen a néven szólítani tégedet. Így szólítja régi nevén az ő halva fekvő kedvesét némely szerencsétlen annak koporsója felett; kiáltja még egyszer, míg a halálos szemfedél el fogná az ő szemét elől azt a kiért élni óhajtott; holott az nem halja többé az ő szavát, az érzékenységtől megfosztott szép halandó. Ah Lilla! Lilla! felelj még egyet nekem; azután parancsolj, hogy én is haljak meg: igen — haljak meg, midőn már te érted élnem nem lehet. Midőn már az én reményeségemnek minden alkotmányja végeképen leomlott; midőn már az én napom, épen a hajnal hasatával örökös fekete éjszakában borult, mely után több virradás nem lehet: midőn már nekem egyébb részem nem jutott, hanem hogy elrablott gyönyörűségemnek pusztá sír halma minden vég nélkül keseregjek.

Szíves sohajtásim! enyészettek el örökre, mint a lengő árnyék, a zordon fergeteg első elérkezével. Öröm könyvek változatos keserű könyvek, melyet csak a vizsgálatlan bánat préselhet ki szemeimből. Végső buba merült szív tanul meg elfelejteni azt a boldogságot melyre ekkorig *repesve dobogtál*, te pedig áldott Leánya! tartsd meg az én szerencsétlen nevemet magadnál s jusson eszedbe olykor-olykor hogy egy érzékeny fiatal késszebb lett volna téged bírni hogy sem a világot.

De né! ne epeszd ily kellelten emlékezéssel, ne epeszd vidámságra teremtett szivecskédet; felelj el az én nevémet, felelj el minden indulatimat, azon boldogságnak kebelében, melybe a menyei kezek integetnek. — Ejjes egy pár köny-esőppet ez utolsó levelkéremre: ez nekem és az én leghivebb szeretetemnek elég áldozat fog lenni. — Én pedig megárasztom az én könyveimet had fojjanak ki zápor módra az én indulatim mind a két szemem. Visszatérek ismét abba a komor életbe, a melyből az én Rozim halála után csak te vehetél ki. — Mert az én szívem úgy van alkotva, hogy az kettőe sohasem lehet, Te bírtad azt, és te kivüled senki meg nem nyerhette volna.

Csudálkozom, hogy a tied úgy megváltozott, úgy elpártolhatott attól a kinek már ajánlva látszott. — Bizonyosan valami vétségemnek kellett lenni ellened, a mely erántam tégedet oly idegenné tett. Mi lehet az? én még csak gyanítani sem tudom. Sőt esküszöm az egekre s mindenre a mi szent, esküszöm saját szívemre s a te angyali orozidra, hogy tutomra ugyan semmivel sem tettem magamat ily elhagyásodra érdemessé.

De talán nem is bírtam én soha is a te szivedet, talán csak magam álmodoztam magamat oly boldognak, hogy te engemet szeretsz; te pedig vagy nem szeretted, vagy nem hitted, hogy én tégedet oly teljes szívből szeresselek: mert különben sohasem tétlen volna szerencsétlenem egy leghivebb szeretott. — Ha pedig te is úgy szeretted engemet mint én tégedet: úgy boldogtalan vagy te is és jövődében is a te keserűséged duplázni fogja az én magános keserűségemet. Ah, Juliska! ha ez úgy van, szánlak tégedet.

Miért nem adtad ki magadat akkor este csak egy-két szócskával is? Még az én legszomorúbb szavaimat is ezzel fogadtad el: nem is bánom, nem is tehetek róla — — — Ebből én mit huzzak ki egyebet a legretteneteseb megvetésnél. Ha ezt nem mondtad volna, vagy irántam való hiv szeretettednek legkisebb jelet adtad volna: eddig ketté volna vágva a csomó, tul volnék kintsem! mindenem. Még most nem lett volna késő, még lehetett volna mindent orvosolni, és Jozsef-napra a grof hintáján láttál volna bé menni udvarotokra. Két hét alatt minden köny hullatásaink öröm-könyvekre változtak volna!

De mivel önön magad mondtál le roml, engemet vétkezésnek soha sem vadhatsz; engemet a ki erántad még most is oly soha meg nem aluvó indulattal lángolok. — A te szíveden állott kinek add azt által. Senkinek erőltetett végső erőszakot rajtad tenni nem lehetett volna. Az én fel jövetelem, s a te el tökélet szándékom reá bírták volna Kedves szívedet, hogy annak engedjenek által, a kit te szeretsz, és a ki téged oly igen szeret. Két hét múlva egy városbeli Profeszorné lettél volna, én pedig legboldogabb teremtés te általad.

En benned soha egyebet nem néztem hanem a mit nézhet egy philosophus, a ki a

virtusnak barátja és egy érzékeny poeta a kinek gusztsusa nem épen otromba. A mi a te lelkeden kívül van azt én mába is feltalálnám. Egy érdemes hivatalu s elegendő fizetésű ifju ember mindég biztathatja magát gazdag Menyaszonyal: de az én lelkem sokkal nemesebben gondolkozó, mintsem indulatit pénzér árulja. Én tégedet csupán magadért kedveltelek.

De már ennek mind vége van, s pedig én miattam van-e? kérdezd meg magadat. — Én bánom de mit tehetek róla. — Erővel senki szívvel nem bánhatok. Fejet hajtok hát a kényszerítő szükségnek, s mint hogy te nem szeretsz, nem is törekedhetem szép személyed birtokára. — Elmegyek Keszthelyre és csak édes emlékezeted viszem el magammal. Üres lesz az én szobám te töled — de szívbem mindenkor jelen leszel. Elmegyek Keszthelyre te pedig Almásra s két egy másért teremtett szív ily messze fog egymástól esni mind örökké.

Légy boldogabb mint én, és tölcsd nagyobb meglepéssel ifju napjaidat, légy boldogabb mint én, oh édes reményem és a bánat soha ne üljön a te szép orozidra, melyek engemet állandó bánatra kényszerítettek, légy oly boldog hogy én soha eszedbe se jussak, egy szerencsétlennek emlékezte ne zavarja meg a te nyugodalmaidat.

En holnap dél után indulok, el hagyom ezt a Komáromot vég képen, a melytől te is majd meg fogsz válni; és mi, Kedvesem, nem együtt fogunk menni. — Még holnap reggel el bucsuzom Kedves szülőidtől, a kiket szíveségeért mindenkor tiszteltem, a kiket oh, mely forroan szerettem azért is hogy Lillát neveltek az én számomra. Akkor meglátjuk még egymást ez életbe s ah Lilim! — többször sohasem! örökös határ fal lesz felvonva közöttem és közötted, végeképen elválnok egymástól, te az öröme, én pedig a holdig tartó szomorúságra. Eddig volt hogy szerettelek, már most csak tisztelnem szabad tégedet. A szerető név barátá változott, de oly barátá a kicsak a Balaton partjairól sohajtozhat te utánad.

Elj vigan: a legtitább boldogságnak karjain, egy örömd csak azért múljon el hogy a másikkak helyét adjon, állandó nyugodalom és békeség legyen vidám homlokod felet, s szeressen oly forron az ég a mint én mindenkor szerettelek.

Isten hozzád! — Csokollak — még egyszer — a legutolszor csokollak — — Ah elvesztett kedves Lillám Isten hozzád! Profeszor Csokonai!

A közlött levél tanúsítja azon forró tiszta érzelmet, mely Csokonainál oly halhatlan költői nyilatkozványokat adott s egyúttal megozófalja azokat, kik azt állíták, hogy Csokonai szerelme csupa merő ábránd volt, s költői képzelgés. Ő már tanár volt akkor, midőn Lillát megkérte, s boldogtalan szét-szórt életének elutasított szerelme lett okozója. Nehány év múlva e levél írása után meghalt. Lilla még azután ötven egynehány évig élt.

Az említett könyvecskét a nemzeti muzeumnak adtuk által, hol e becses ereklye legméltóbb helyét találja.

Adoma.

x. *Franklin toásztja.* Történt azon időben, midőn az amerikai szabadság hőse, Washington diadalai annak híret nevé egész Európában elterjeszték, hogy dr. Franklin egy angol és egy francia diplomatával ebédelt, mely alkalommal következő áldomások üritettek. Az angol így kezdé: „Angolhon a nap, melynek sugarai a föld legtávolabb szögét zugát is megvilágítják, s megtermékenyítik!“ (Éljen!) A francia így folytató: „Franciaország a hold, melynek szende, méla fénye minden nemzet öröme és vigasza a sötétségben!“ (Éljen!) Most fölkel Franklin az ő rendes, méltóságteljes egyszerűségével, s így végzé: „Washington György — a Józua — a ki a napnak és holdnak azt parancsolja: „Megállj!“ (Az Éljen elnémult.)

Színházi napló.

Péntek, sept. 11-én. „*Tamás bátya kunyhója.*“ Dráma 6 felvonás. Irta *Dumanoir* és *D'Ennery*. Franziából fordítá *Országh Antal*.

Szombat, sept. 12-én. „*Lanmormori Lucia.*“ opera 3 felv., zenéjét szerzette *Donizetti*, magyarra fordítá *Egressi B.*

Vasárnap, sept. 13-án. „*IV. László.*“ tragoedia 5 felv., írta *Dobsa Lajos*.

Hétfő, sept. 14-én. Először adatott: „*Meg akarok halni.*“ eredeti vigi. 1 felv., írta *Kövér Lajos*; ezt követé „*Petronella.*“ 40 darab arany jutalmat nyert vigi. 1 felv., írta *Szigligeti*. Ezek után: magyar tánc, eljárá *Libera Gizela*.

Kedd, sept. 15-én. „*Hűség hűtlenségből.*“ Eredeti vigjáték 3 felv., írta *Kövér Lajos*.

Szerda, sept. 16. *Egressi Gábor* javára, előző: „*Manfrédi, Faenza hercege.*“ szomorujáték 5 felv. Monti V. után olaszból fordította *Sárosy Gyula*.

Csütörtök, sept. 17. „*Guzmann Johanna.*“ Opera 5 felv. Verdítől.

Szerkesztői mondanivaló.

1422. **Papara.** Az adomák jök, a közlemények kevés érdekléssel bírnak.

1423. **Az élet.** Szépen van írva és arra mutat, hogy a derek kézműves, ki azt szerzé, üres óráit nemes mulatsággal tudja eltölteni.

1424. **Eletemnek tavasz-zaka.** Nem rossz vers; de azért ne gyűlöljé a világot oly nagyon.

1425. **A bagolyfej** nem sokat ér.

1426. **Ki ette meg a birkamaját?** Nem eléggé országos kérdés, hogy vesződjünk vele.

1427. **Papara.** Nem értjük, hogy mit csinálunk azzal s kovácskontóval? Mi fizessük ki?

1428. **A neustadti emlék.** Nem közölhetők ezek.

1429. **S. J.-nek** (nem tudjuk hová?) A közlött tudósításból hiányzik a kelet helye, mit a postabélyegről sem bírtunk leolvasni, csupán egy A-levél látható rajta, már most nem tudjuk, hogy Paparól küldték-e a tudósítást vagy Aradról?

1430. **Moorra.** Örülünk azon tudósításnak, hogy Vértessalján a népnevelés jó labon áll.

1431. **Szepes vara** a képpel együtt elfogadtatik.

1432. **Haltgat a hold méla kepe.** Tökéletesen igaz, mi sem hallottuk még soha beszélni.

1433. **Lehet-e boldog a tenger?** Ne legyen önnek arra gondolja, inkább nézzen szét, hogy termatt-e tengeri azon a vidéken? nálunk ugyan drága lesz.

1434. **Kellenek-e rébuszok?** Nem élünk vele. Elég találós mese most a jámbor magyar embernek az, hogy mikép adja el a buzáját, mikor senki sem kéri? nem kell ennél nagyobb „rébusz.“

1435. **Kérded, miért élek?** Tiszteljük szerző világfájdalmát, de ha olyan nagy gusztsusa van a „halál veszes pallosával“ leütögetni minden ember fejét, tanácsoljuk, hogy kezdje saját magán, vagy elébb ezen a versen.

1436. **Vahot Imre urnak.** A magyar irodalom vezetésében nem az a jelszó, hogy „schöni figur!“ Mi sokkal magasabb feladatokat látunk magunk elé tűzve egy irodalmi vállalat kezelésében; hogy sem érdemesnek tartanók azon veszekedni egymással, melyikünk „árul“ szebb képeket? mint két „vásáros talián.“ Különbben sem értünk ahöz a mesterséghez, hogy magunkat derüre borúra diésérjük; miként Vahot ur; sőt inkább ha olvasóink valami hiányunkra figyelmeztetnek, azt helyrehozni törekszünk s nem vágunk előfizetőink fejéhez ilyen mondasókat: hogy „mi kellene meg? tán biz egy öt pftos banknota is kellene mellékelni a lap mellé?“ a mit Vahot ur bizonyosan nem valami nagyon magasztaló levelekre felelt vissza jámbor olvasóinak, azért csak vesződjék ön a maga bajával s hagyjon fel azzal a csunya szokásával, hogy örökké kiadó társait ócsárolja.

HETI NAPTÁR.

Ho- és hetinap	Katholik. és Protest. naptar	Gör. - orosz naptar	Nap-kelet nyug.		Izraell. naptar	Hold-kelet nyug.		
			o. p.	o. p.		o. p.	o. p.	
September			Sept. (6)		Tischri			
20 Vasár.	D 16 Eust.	D 15 Ph.	8 FK. assz.	5 46	6 1	2 Uje 2u.	8 4	6 37
21 Hétfő	Máté ap.	Máté. J.	9 Joachim	5 47	5 59	3 Ged böjt	9 14	6 54
22 Kedd	Villan Tamás	Móricz	10 Menodora	5 48	5 57	4	10 23	7 13
23 Szerda	Tekla sz. Lin.	Tekla	11 Theodora	5 49	5 55	5 B. 20 Iz	11 28	7 39
24 Csütörtök	Gellért püsp.	Gellért	12 Antonom	5 51	5 53	6 (borj im.	0 37	8 10
25 Péntek	Kleofás Fark.	Pacifens	13 Kornél v.	5 52	5 51	7 Böjt ar.	1 38	8 58
26 Szomb.	Czifr. Just	Nilus	14 Sz. ker. f.	5 54	5 48	8 S. Tes.	2 32	9 52

Holdnegyed: 3. Első negyed 26-kán 10 óra 16 perczkor reggel.

TARTALOM.

Az eperjesi kollegium (képpel). — Régi képek (vége). Vas Geraben. — Nemzetünk műveltsége az Árpádok alatt (vége). Vass József. — Mohács (képpel). Tarul. — A triestai vaspályaúdvár. J. L. — Tarhaz: Kikas Márton a színházban. Irodalom és művészet. Egyházi és iskolai hírek. Közintézetek, egyletek. Nevezetes regiségek. Adoma-Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.